

Város a válság szorításában Debreceni válságkezelés 1930-ban

Kovács Gyula

középiskolai tanár, jogász

Bevezetés

Bár a nagy gazdasági világválság mélypontja Magyarországon 1931–1932-ben következett be, egyes válságjelek azonban már 1930-ban érzékelhetők voltak, így például a mezőgazdaság értékesítési problémái, a növekvő munkanélküliség, a szegénységélezéssel kapcsolatos gyarapodó önkormányzati és állami terhek.

Tanulmányomban alapvetően azt szeretném bemutatni, hogy Debrecen, mint vidéki nagyváros, hogyan küzdött meg 1930-ban azokkal a fokozódó problémákkal, amelyek az országot sújtották.

Először, mintegy bevezetésként röviden foglalkozom az országot sújtó válság jellemzőivel, és ebbe az általános képbe szeretném beilleszteni a debreceni történéseket, egyrészt azt, hogyan kezelte a városvezetés a válságot, másrészt utalok arra, hogyan élték meg ezt a nehéz évet a debreceni emberek.

A válság kibontakozása az országban

A bethleni konszolidáció bizalmat keltett az ország iránt, a nyugati bankok és üzletemberek hiteleinek sora áramlott az országba. A mérsékelt fellendülésnek azonban az 1929-ben kirobbant nagy gazdasági világválság véget vetett.

A krízis először a mezőgazdaságot érte el, ebben az ágazatban már 1928-ban válságról beszéltek.¹ A világszerte versenyben ugyanis a magas önköltség miatt a magyar búza a tengerentúli búzával szemben alulmaradt.² A Bethlen-kormány ártámogató intézkedésként 1930 nyarán a boletta-rendszert vezette be.³ A termelő a gabona eladásakor egy változó névértékkel bíró gabonajegyet, úgynevezett bolettát kapott, amit adófizetésre fordíthatott. Ezzel az állam tulajdonképpen elengedte a gazdálkodókat sújtó adók egy részét.⁴ Az intézkedés azonban nem javított jelentősen sem a gazdálkodók eladósodottságán, hiszen bevételeik csök-

---

¹ *Gazdasági világválság hatása és válságkezelés Magyarországon 1931–1933* – kodolanyi.hu – Letöltés: 2020. 10. 14.

² Borsányi György: *Válságévek krónikája 1929–1933. Az 1929–1933-as gazdasági világválság hatása Magyarországon*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1986. 13.

³ Debreczeni Újság 1930. 06. 13.

⁴ *Gazdasági világválság hatása és válságkezelés Magyarországon...* i.m.

kentek, sem pedig a fogyasztók ellátási problémáin, mert a nem mezőgazdasággal foglalkozók jövedelmi helyzete is romlott. Ebben szerepet játszott, hogy a boletta-rendszer által indukált megemelkedett kiskereskedelmi árakat a fogyasztók fizették meg.⁵

A válság az ipar egyes ágazatait különböző mértékben érintette. Elsősorban aszerint, hogy az iparág közvetlen fogyasztásra termelt-e, vagy olyan cikket állított elő, amelyek további beruházásokat szolgáltak. Ez utóbbiak visszaesése nagyobb mértékű volt. A válság legsúlyosabban az építőipart sújtotta, a téglagyárak nagy része leállt, egy részüket be is zárták. Szintén katasztrofálisan visszaesett a mezőgazdasági gépgyártás, ami egyenesen következett a mezőgazdaság elhúzódó válságából. A vegyipar, az élelmiszeripar, a textil-, bőr- és papír-ipar kisebb veszteségekkel úszta meg a válságot.⁶

A munkanélküliség növekedése már 1930-ban megfigyelhető volt. Egyes nagyüzemek mellett a kisiparban és a kiskereskedelemben is tömegesen mentek tönkre a vállalkozók. Mivel a válság nem járt jelentős inflációval, azok a tisztviselők, akik nem veszítették el az állásukat, a válságot a legkevésbé szenvedték meg. Az értelmiségi munkanélküliség főleg a pályakezdőket sújtotta.⁷

Az 1920-as évek második felének gazdasági fellendülése idején jelentős szociálpolitikai eredmények születtek, viszont a reformok ellenére jelentős lyukak maradtak a szociális hálón. Egyrészt a jóléti kiadások nagyrészt a közalkalmazottakra, ipari és kereskedelmi dolgozókra korlátozódtak, másrészt a munkanélküliség elleni biztosítás bevezetése sem valósult meg. A népjóléti minisztérium szakemberei 1928–1929-ben dolgoztak ugyan az ezzel kapcsolatos törvénytervezeten, de a világgazdasági válság 1929-től érezhető hazai hatása miatt ez akkor nem válhatott valóra. Az ipari munkásság 15–20 százalékára tehető munkanélküliek így csak rendszertelen segélyekre, esetleges karitatív akciókra számíthattak.⁸ A válság idején újraindultak az 1920-as évek elején megszokott állami és főként törvényhatósági segélyakciók, de a segélyezés nem vezetett a kérdés megnyugtató megoldásához.⁹

A munkanélküliségből fakadó problémák megoldatlansága növelte a társadalmi és politikai feszültséget. Munkanélküli mozgalom bontakozott ki, amelyből a kommunisták közreműködésével létrejött a Munkanélküliek Országos

---

⁵ Sásdi Tamás: *A nagy gazdasági világválság következményei Magyarországon és a Gömbös-kormány belpolitikája* – Korok online folyóirat – webnode.hu – Letöltés: 2020. 10. 14.

⁶ U.o.

⁷ U.o.

⁸ Szávai Ferenc: *A Horthy-rendszer jóléti állama* – ojs.bibl.u – szeged.hu – 142. – Letöltés: 2020. 10. 21.

⁹ Gyáni Gábor: *Magyarország társadalomtörténete a Horthy-korszakban* – regi.tankonyvtar.hu – Letöltés: 2020. 10. 21.

Egységbizottsága. 1930 tavaszán országszerte munkanélküli tüntetések voltak, egyre többen fordultak a szociáldemokraták felé. Az MSZDP a kormány tilalma ellenére békés felvonulást rendezett május 1-én. A szociáldemokrata pártvezetés kezdeményezésére szeptember 1-én Budapest utcáin megint a munkások csendes felvonulására került volna sor. A tömegben azonban ott voltak a kommunisták, akik jelszavakat kiáltozva provokálták a tömeget. Előbb a rendőrség, majd a csendőrség is beavatkozott, akik egy halott és hetven sebesült árán helyreállították a rendet.¹⁰

Debrecen gazdasági helyzete

A város vonzáskörzetét alkotó vidék már a válság előtt az ország gazdaságilag egyik legfejletlenebb területe volt, alacsony jövedelemmel, csekély fogyasztással és gyenge tőkefelhalmozással.¹¹ A közgondolkodásban az 1929–1933 közötti időszakot tekintik a nagy gazdasági világválság időszakának, viszont Debrecenben ez az amúgy is hosszú időtartam további évekkel gyarapodott. Az 1928-as évben a környéken aszály volt, 1929-ben pedig rendkívül nagy fagykár keletkezett. Mivel a város és vonzáskörzete lakossága jelentős részének megélhetése a mezőgazdasághoz kötődött, így itt a vásárlóerő az országosnál jobban meggyengült. Ehhez járult a szabadfoglalkozásuk és a közalkalmazottak jelentős jövedelemcsökkenése is. Az ebből következő keresletcsökkenés pedig súlyosan érintette a helyi ipart és kereskedelmet.¹²

A nehéz gazdasági helyzet a város gazdálkodására is kihatott. Vásáry István polgármesterségének első évében, 1928-ban – kölcsönökből és bizonyos megtakarításokból – mindössze 1,5 millió pengő állt szabad rendelkezésre. A hitelezőket évenként igénybe vett sok százezer pengős függőkölcsönökből fizették. A város vagyoni jövedelmei, a föld- és lakbérek, a helyhatósági adóbevételek a fokozódó válság miatt folyamatosan apadtak.¹³ Az állam 1929-től évente több mint egymillió pengő pluszterhet hárított községi teher jogcímen a városra, miközben egyre több ember szorult megélhetése érdekében a város segítségére. Őket a város közmunkában foglalkoztatta, vagy pedig segélyezte.¹⁴

Mindezek fényében nem meglepő, hogy a város 1929-től kiadásai ésszerű csökkentésére törekedett, hogy gazdasági egyensúlyát megtarthassa. A fokozódó válság és az állam teheráthárítása, valamint az utóbbi fogyasztást csökkentő intézkedései ezeket a törekvéseket igencsak megnehezítették. 1930 tavaszán

¹⁰ Sásdi Tamás: *A nagy gazdasági világválság következményei Magyarországon...* i.m.

¹¹ Tímár Lajos: *Vidéki városlakók. Debrecen társadalma 1920–1944*, Magvető Kiadó, Budapest, 1993. 68.

¹² Szűcs Ernő: *A gazdasági élet* in: *Debrecen története 4. 1919–1944*, Debrecen, 1986. 31.

¹³ Veress Géza: *Vásáry István politikai pályája*, Csokonai Kiadó, Debrecen, 1999. 42.

¹⁴ Uo. 43.

pedig már érzékelhetően csökkentek a város bevételei, ezért a városvezetés az áthárított terhek csökkentését kérte az államtól.¹⁵ Őszre még tovább romlott Debrecen anyagi helyzete, mivel a város közigazgatási bizottságának megállapítása szerint a debreceni adófizetők közel ötven százaléknyi adóval voltak hátralelben.¹⁶ Ennek ellenére a nehéz időkben is folytatódott a városfejlesztő munkák, amelyek több ezer ember megélhetését segítették.¹⁷

Társadalmi válságjelek a városban

A város társadalmára komoly hatással volt az 1929–1933-as válság, amelynek mértékét jól jellemzik a következő adatok. Az adóköteles jövedelmek 1928-ban 14,4 millió pengőt tettek ki, míg 1932-ben már csak alig 10 milliót. Ugyanakkor a vagyoadó kivetésénél figyelembe vett adósságok összege 1928-ban közel 8 millió pengő volt, 1931-ben pedig már meghaladta a 20 milliót.¹⁸ Ezek az adatok jól rámutatnak arra az elszegényedésre és eladósodásra, ami a város lakói között tömeges méretűvé vált.

Debrecenben már 1930 januárjában érzékelhetők voltak a fokozódó elégedetlenség első jelei. A munkanélküliek tüntetésre készülő, száz–százhusz fős tömeget a rendőrség oszlatta fel.¹⁹ A feszültség csökkentése, a munkahelyteremtés érdekében a városvezetés ezekben a napokban a felettes szervek hozzájárulását kérte a MÁV üzletigazgatóság, a dandárparancsnokság, a laktanya, valamint a városi internátus építési munkálataihoz.²⁰ Ezzel tulajdonképpen felgyorsult egy, már korábban is létező küzdelem a város és a minisztériumok között, amely végigvonult az egész éven, és az azt követő években is folytatódott. A két fél közötti konfliktusnak alapvetően az adta az alapját, hogy a növekvő munkanélküliség mellett a városnak egyre nagyobb közfoglalkoztatásra lett volna szüksége, viszont a romló gazdasági teljesítmény, a csökkenő állami bevételek miatt a minisztériumok egyre inkább megszorításokra kényszerültek. Egyébként jól mutatja a városi önkormányzat szűk mozgásterét és kiszolgáltatott helyzetét, hogy a polgármesternek még a kimondottan gazdasági természetű kérdésekben is a belügyminiszterhez kellett fordulnia.²¹

A munkanélküliek száma az év folyamán folyamatosan emelkedett, és sokan voltak közülük tartósan munkanélküliek. Júniusban például kétszáz kőműves volt a városban 7–8 hónapja jövedelem nélkül.²² Ugyanezekben a napokban a

¹⁵ Debreczeni Újság 1930. 05. 11.

¹⁶ Debreczeni Független Újság 1930. 10. 08.

¹⁷ Veress Géza: *Vásáry István politikai pályája* i.m. 43.

¹⁸ Tímár Lajos: i.m. 86.

¹⁹ Debreczeni Újság 1930. 01. 22.

²⁰ Debreczeni Újság 1930. 01. 31.

²¹ Tímár Lajos: i.m. 151.

²² Debreczeni Független Újság 1930. 06. 04.

munkaközvetítő hivatal mintegy négyszáz munkanélkülit tartott nyilván, de ennél sokkal többen voltak. Munkaalkalom alig volt, ezért sokan nem regisztrálták magukat.²³ Őszre jelentősen romlott a helyzet, mivel a debreceni munkásszervezetek titkársága 2512 munkanélkülit írt össze, és velük együtt 4461 családtag is nélkülözött és nyomorgott.²⁴ 1930-tól kezdve folyamatosan nőtt az értelmiségi munkanélküliség is, ami az évtized második felében kibontakozó konjunktúra hatására sem szűnt meg.²⁵ A városvezetés részéről volt törekvés ezen társadalmi csoport problémáinak orvoslására, hiszen az év végén a polgármesteri hivatal húsz szellemi szükségmunkást vett fel havi kilencven pengő fizetéssel.²⁶

Akik nem váltak munkanélküliekké, azoknak is kemény küzdelmet kellett folytatniuk a talpon maradásért. A gyáripar mellett a kisiparban is jelentősen csökkentek a jövedelmek, és az 1930. évi népszámlálás szerint a kisipari üzemek 61,3 %-a segéd nélkül dolgozott, alapvetően a takarékosági megfontolások miatt. A kisiparban dolgozók alacsony életszínvonalát jól jelzi, hogy az 1930-as Magyar Statisztikai Zsebkönyv szerint mindössze 595 pengő évi átlagjövedelmük volt, szemben a gyáripari munkások 874 pengőjével.²⁷ Az ipari bérek alacsony színvonalát lényegesen befolyásolta az a körülmény is, hogy a város munkaerőpiacán a korszakban általában erős túlkínálat volt jellemző. A nagyarányú munkanélküliség lehetővé tette a vállalkozóknak, hogy a béreket lényegesen csökkentsék.²⁸

A növekvő feszültség jelei az egész év folyamán érzékelhetők voltak. Így a szeptember 1-i budapesti felvonuláshoz kapcsolódva Debrecenben is lezajlott a munkásság tüntető sétája. Jelentősen csökkentette a rendezvény hatékonyságát, hogy azon a város legnagyobb üzeimei közé tartozó, állami tulajdonban lévő dohánygyár és a vagongyár népes dolgozói közössége nem vett részt.²⁹ A tüntetést szervező szociáldemokrata párt és a szakszervezetek tagságának zömét egyébként is a kisiparban dolgozó munkások alkották.³⁰ A rendőrség nem mert a belügyminiszteri rendelkezés ellenére sem megzavarni az 1500–2000 munkás néma megmozdulását. A munkások a munkahelyekről, a munkanélküliek pedig a munkásotthonból szervezeten vonultak a főutcára.³¹ Az őszi folyamán a helyi

²³ Debreczeni Újság 1930. 06. 18.

²⁴ Debreczeni Független Újság 1930. 10. 19.

²⁵ Timár Lajos: i.m. 154.

²⁶ Debreczeni Független Újság 1930. 12. 05.

²⁷ Timár Lajos: i.m. 207.

²⁸ Uo. 225.

²⁹ Debreczeni Független Újság 1930. 09. 02.

³⁰ Timár Lajos: i.m. 225.

³¹ Veress Géza: *A román megszállás és az ellenforradalmi korszak első évtizede (1919–1933)* in: Debrecen története 4. 1919–1944, Debrecen, 1986. 233.

rendőrség kommunista szervezkedésnek is nyomára bukkant, és elkobozták azok fegyverraktárát is.³²

A válságkezelés eszközei

A korabeli városvezetés számára további dilemmát jelentett, hogy milyen eszközökkel kezeljék a felgyülemlett problémákat és feszültséget. A polgármester inkább a közmunkák általi munkahelyteremtést szorgalmazta, azon az alapon, hogy csak az kapjon segílyt, aki nem tud dolgozni.³³ Azonban az állam által támogatott építkezések köre egyre csak szűkült. A másik eszköz, a segélyezés körül is problémák jelentkeztek, hiszen egyrészt a város bevételei csökkentek, másrészt a város népjóléti hivatala és jótékonyági szervezetek közötti szoros együttműködés hiányában azt is nehéz volt felmérni, hogy a szegénysegélyezés tulajdonképpen mekkora összeget igényelne a város részéről.

A) Közmunkák

A növekvő munkanélküliséget és az abból származó problémákat a városvezetés tehát elsősorban közmunkaprogramokkal próbálta orvosolni, miközben fokozódó nyomás nehezedett rá. Jól leírják és egyben össze is foglalják a tavaszi helyzetet azok a megnyilatkozások, amelyek április közepén a munkanélküliek küldöttségének Vásáry István polgármesternél tett látogatásakor születtek, ezért érdemes bővebben kitérni rájuk. Labancz András küldöttségvezető kijelentette, hogy az építkezések szünetelnek, a nyomor óriási méreteket öltött, a munkanélküliek türelme pedig fogyatkozik. A polgármester szerint a munkások foglalkoztatása nem teljesen városi feladat, de a törvényhatóság igyekszik a magánszféra korábbi feladatait részben átvenni. Kifejtette, hogy a város mindent megtesz, hogy kellő munkaalkalom legyen, e törekvés jegyében 12,5 millió pengő kölcsönt vett fel a közmunkák szervezésére, illetve a korábbi kölcsönök visszafizetésére. A találkozó időpontjában is folytak a közmunkák 525 közmunkással. Ígérte, hogy április végén a városi közgyűlés elé kerül a szegényház és a Honvédtemetőben épülő hősök mauzóleumának ügye. Hamarabb indítják el az építkezést, kevésbé díszes épületek épülnek, csak hogy a munkanélküliséget csökkentsék. Az egyetemi építkezéshez a város kétszer százezer pengőt ad, csak azért, hogy a munkát elindíthassák. A Népjóléti Minisztériumnál két héten belül döntenek a közkórház átalakítási munkálatainak megindításáról. A városháza építésének megkezdése azért nem történhetett meg, mert tervpályázatot kell hirdetni, azután versenytárgyalást tartani, így a kezdés a legjobb esetben is csak őszre várható. A város már 1929. április 17-én elküldte a kérelmet a belügyminisztériumhoz, de semmiféle választ nem tudtak kieszközölni. Vásáry megígérte,

³² Debreczeni Független Újság, 1930. 10. 14.

³³ Debreczeni Független Újság, 1930. 09. 26.

hogy közbenjár munkáért a postapalota építkezésénél is, ahol Labancz szerint túl kevesen dolgoztak.³⁴

1930 tavaszán az egyetem és a Bem téri kórház körüli építési munkálatok jelentették volna a legjelentősebb közmunkát a városban. Az egyetemi építési munkálatok április 14-ével kezdődő szakasza nem indult el, a környéken a munkástüntetések rendszeressé váltak. A kórház átépítése pedig rendkívül lassan haladt. A városvezetésnek nem maradt más választása, minthogy a kormánytagokra próbáljon meg nyomást kifejteni. Vásáry az egyetemi építkezések ügyében levelet írt a kultuszminiszternek. A vele korábban baráti viszonyban lévő Darányi Kálmán államtitkárnak is írt, és megkérte, hogy járjon közbe Bethlennél az egyetemi építkezés elindítása érdekében. Megemlítette neki, hogy a város április 16-án és április 23-án egyaránt százezer pengőt fizetett ki, csak hogy elinduljanak az egyetemi építkezési munkálatok. Ez időarányosan nagyobb összeg volt, mint ami egyébként a várost terhelte volna, mégis alig végeztek munkát az egyetemenél.³⁵ A munka a következő hetekben folytatódott ugyan, de júniusban a munkabérek csökkentése miatt sztrájkot hirdettek a munkások az építkezésen.³⁶ Az építkezés azonban a nyár folyamán is akadozva folyt, hiába folyósított júliusig 0,9 milliót pengőt a város az előirányzott 2,9 millióból.³⁷

A polgármester írt a népjóléti miniszternek is a kórház átalakítási munkálatainak gyorsítása ügyében. Májusban elindult a kórház átépítése, amit jórészt debreceni vállalkozók végeztek. Az akkori elképzelések szerint szeptemberben megnyílt volna a debreceni állami Horthy Miklós kórház.³⁸ Nyáron azonban még mindig folyt a huzavona a város és a pénzügyminisztérium között a renoválási munkálatokkal kapcsolatban.³⁹ Takarékosági okokból igen csekély számú munkás dolgozott a kórházon, egyszerre csak néhány. A kórház felújított épületének átadására végül is csak 1931-ben került sor.⁴⁰

Jelentős közmunka-projektnek ígérkezett, de 1930-ban még távol állt a megvalósulástól az új városháza felépítése. A belügyminiszter megengedte, hogy tervpályázatot hirdessen a város, de csak azzal a feltétellel, ha az építkezés a lakosságra új megterheléssel nem jár. Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy az építkezéshez a városnak az apadó állami támogatások miatt hitelfelvételben kellett gondolkodnia.⁴¹ A tervpályázat és a költségvetés bizonytalansága miatt a

³⁴ Debreczeni Újság 1930. 04. 17.

³⁵ Debreczeni Független Újság 1930. 04. 25.

³⁶ Debreczeni Független Újság 1930. 06. 18.

³⁷ Debreczeni Független Újság 1930. 07. 17.

³⁸ Debreczeni Újság 1930. 05. 14.

³⁹ Debreczeni Független Újság 1930. 07. 20.

⁴⁰ Veress Géza: *Vásáry István politikai pályája*, i.m. 46.

⁴¹ Debreczeni Független Újság 1930. 05. 14.

törvényhatósági döntés a városháza felépítése ügyében elodázódott, és az építkezés ügye 1930-ban nem is oldódott meg.⁴²

A közmunkák iránti igény ősze még szorítóbb lett, mint az előző hónapokban. A város utcáin több esetben az éhségtől estek össze a kóborló munkások. Vándormunkások özönlöttek Debrecenbe, de ők sem kaptak munkát. Holló János munkásvezető szerint az egyetlen jelentős közmunka az egyetemi volt, a postapalota és a kórház átalakítása alig jelentett valamit. A még megmaradt gyárak 50%-al kevesebb munkaerőt foglalkoztattak, mint az előző évben, sőt olyan is volt, amelyik be is szüntette a termelést.⁴³

Ősszel a Minisztertanács ugyan újra tekintélyes (11–15 millió pengős) összeget szánt a városoknak a nagy munkanélküliség enyhítését célzó közmunkákra, de ebből Debrecen alig részesült. A város az egyetem előtti tér kialakítására 100 ezer, a városok és a megyék internátusára 500 ezer pengőt kapott volna, de ezekből az 1931-ben tetőző pénzügyi válság miatt csak az előbbi realizálódott 1932 őszéig.⁴⁴ Mindezek ellenére, a közmunkák gyorsítása érdekében a debreceni közgyűlés októberben elfogadta azt a javaslatot, hogy az egyetem előtt lévő teret 640 ezer pengő költséggel sürgősen rendezzék. Az építkezéshez a javaslat szerint a város 300, az állam 340 ezer pengő költséggel járult volna hozzá.⁴⁵ Az állami szerepvállalás kiszámíthatatlanságát mutatja, hogy ez utóbbi összegből 140 ezer pengőt a kultuszminisztérium még 1939 végéig sem folyósított.⁴⁶

A polgármester szeptemberben nagy programot terjesztett elő, amelyben a közmunkák megindítása és szükségmunkák szerepeltek. Az előterjesztés szerint nagyrészt hitelekből és saját forrásokból az 1930-as 5 millióról 1931-ben 8,5 millió pengőre növelték volna a közmunkára, így utépítésre és útfenntartásra, valamint erdei fakitermelésre költött pénzt.⁴⁷ Ez utóbbi közmunka aztán október végén el is indult, összesen 400 munkanélkület érintett, akiknek a hatósági munkaközvetítő hivatalnál kellett jelentkezniük.⁴⁸

Összességében megállapítható tehát, hogy – mivel a közmunkák állami finanszírozása meglehetősen bizonytalan volt –, ezek a projektek nem működtek volna az amúgy is eladósodott debreceni önkormányzat szerepvállalása nélkül.

B) Segélyezés

A romló helyzetet jól jellemezte, hogy egy korabeli tudósítás szerint városszerte koldusokkal lehetett találkozni, még iskoláskorú gyerekek is koldultak. A rend-

⁴² Debreczeni Újság 1930. 05. 28.

⁴³ Debreczeni Független Újság 1930. 09. 21.

⁴⁴ Veress Géza: *Vásáry István politikai pályája* i.m. 49.

⁴⁵ Debreczeni Újság 1930. 10. 19.

⁴⁶ Veress Géza: *Vásáry István politikai pályája* i.m. 49.

⁴⁷ Debreczeni Független Újság 1930. 09. 26.

⁴⁸ Debreczeni Független Újság 1930. 10. 17.

őrség fellépett a kéregetőkkel szemben, igyekezett távol tartani őket a város látogatottabb utcáiról és tereiről.⁴⁹ A növekvő elszegényedés visszaszorítására törekedve a népjóléti hivatal elkészített egy szegénységélyezésre vonatkozó szabályrendelet-javaslatot. A javaslat értelmében a szegénységélyezés rendszeré tétele érdekében nyilvántartást kellett készíteni a szegényekről. Aki bekerült a nyilvántartásba, az szegényigazolványt kapott. A népjóléti hivatal, illetve jótékonyági intézmény csak annak adhatott segélyt, aki szegényigazolvánnyal rendelkezik. A jótékonyági szervezetek továbbá kötelesek voltak az igazolványba bevezetni a nyújtott segély összegét és az adakozás napjának dátumát. Ezen túlmenően a jótékonyági szervezetek kimutatást voltak kötelesek vezetni, melynek adatait a népjóléti hivatal a szegénykataszterbe átvezette. A javaslat szerint az a jótékonyági intézmény, amelyik az előírásokat nem teljesíti, ötszáz pengő bírsággal sújtható.⁵⁰ A rendelet megalkotását alapvetően az az elképzelés motiválta, hogy a város azon összegek figyelembevételével határozná meg a szegénységélyezésre szánt összeget, amelyeket a jótékonyági szervezetek a segélyezésre fordítanak.⁵¹ A városvezetésen belül viszont a szegénynyilvántartás kérdése jelentős vitákat szült. Egyes városi képviselők, mint például Freund Jenő, a jótékonyági intézmények autonómiájának sérelmét vetették fel. A polgármester azzal érvelt, hogy a javaslat megalkotásával a visszaélések megakadályozása volt a cél. Véleménye szerint így egyesek nem lesznek túlsegélyezve, míg mások nem maradnak ki.⁵² Vásáry, miután nem érezte a közgyűlési többség támogatását, és nem kívánta azt a látszatot kelteni, hogy megsérti az egyesületi autonómiát, visszavonta a rendelet megalkotására vonatkozó javaslatot.⁵³

Annak ellenére, hogy a szegénynyilvántartás nem jött létre, a támogatások más formáinak bevezetése is felmerült. Láng Sándor tisztifőorvos a debreceniek olcsó hallal való ellátására tett előterjesztést a polgármesternek. Kifogásolta, hogy indokolatlanul drága a hal Debrecenben. Felhívta rá a figyelmet, hogy amikor korábban a város megépítette a hortobágyi tógazdaságot, évenként hat-száz mázsa olcsó hal szállítására kötelezte az azt működtető részvénytársaságot. Annak ellenére, hogy e mennyiséget a kereslet nem merítette ki, a hortobágyi hal drágább lett a sertés- vagy marhahúsnál. Javasolta, hogy a kilónkénti 3–5 pengő helyett 2 pengő legyen a halhús ára. Az előterjesztés azonban minden ésszerűsége ellenére nem valósult meg.⁵⁴

Szeptemberben a polgármester javasolta, hogy a munkanélküliek gyerekeinek olvasókörök, iskolák osszanak élelmiszert. Ezen kívül önkéntes ínségadó címén

⁴⁹ Debreczeni Független Újság 1930. 04. 13.

⁵⁰ Debreczeni Újság 1930. 04. 18.

⁵¹ Debreczeni Újság 1930. 05. 08.

⁵² Debreczeni Újság 1930. 05. 14.

⁵³ Debreczeni Újság 1930. 05. 16.

⁵⁴ Debreczeni Újság 1930. 04. 20.

havi felajánlásra kérte fel a város módosabb polgárait, ami személyenként havi 2–3 pengőt jelentett.⁵⁵ Az adományok segítségével a városvezetés téli segéllyel, természetbeni élelmezéssel, selejtes ruhaneműekkel, iskolás gyermekeknek adott ebéddel, napközbeni otthonokkal, ingyen tejjel igyekezett enyhíteni a rászorultak nyomorát.⁵⁶ Akik pedig teljesen munkaképtelenek voltak, így a betegek és kerek-sőképtelenek, összesen 1136-an, a tél folyamán közsegélyt kaptak.⁵⁷ A tél beállta előtt, a szegények helyzetét megkönnyítendő a városvezetés csökkentette a tűzifa árát is.⁵⁸

A fentiek alapján láthatjuk tehát, hogy a városvezetés és a jobb módú polgárok egy része törekedett a rászorultak segélyezésére, e törekvések sikere a szűkös lehetőségek miatt viszont mérsékelt volt.

Összegzés

Az eddigiek alapján megállapíthatjuk, hogy 1930-ban mind a városvezetésnek, mind a lakosságnak igen súlyos problémákkal kellett megküzdenie. Debrecen nehéz anyagi helyzetbe került, Vásáry polgármester szerint a mezőgazdaság súlyos helyzete és a gazdasági leromlás irrealissá tette az év végére a városi költségvetést.⁵⁹

A kormány és a városvezetés közötti, forrásokért folytatott küzdelem tovább folytatódott. Semmi remény nem volt arra, hogy ez a helyzet a következő években javuljon, mivel a következő két év éppen a válság mélypontját jelentette az ország és a város számára is. Mindebből következik, hogy egyre több problémát kellett a városnak csökkenő állami támogatás mellett megoldania.

A nehézségek ellenére a városvezetés számos rászorult anyagi helyzetén könnyített a közmunkákkal, segélyekkel és egyéb támogatásokkal. A város fejlődése sem állt meg, hiszen ebben az évben került átadásra a Déry Múzeum, és építési munkálatok folytak az egyetemenél, a Bem-téri kórháznál, a postapalotánál, hogy csak a fontosabbakat említsem. Abban, hogy ez megvalósulhatott, igen fontos szerepe volt a Vásáry István polgármester által irányított városvezetésnek is, amely szívén viselte a város és lakói sorsát. Végezetül kijelenthetjük, hogy – a sok akadályozó tényező ellenére – a debreceni válságkezelés jelentős részben sikeresnek tekinthető, hiszen enyhített a válság káros gazdasági és társadalmi következményein.

---

⁵⁵ Debreczeni Független Újság 1930. 09. 26.

⁵⁶ Debreczeni Független Újság 1930. 10.23.

⁵⁷ Debreczeni Független Újság, 1930. 11. 12.

⁵⁸ Debreczeni Független Újság, 1930. 11. 13.

⁵⁹ Debreczeni Független Újság 1930. 12. 21.